

**Realisatiestrategie
Programma
Toekomstgericht Landelijk Gebied Drenthe
Periode 2026 - 2030**

Inhoud

0.	Leeswijzer	3
1.	Inleiding	4
	<i>Niet alles kan overal tegelijk</i>	4
	<i>Wat wel kan, doen we zo doelmatig mogelijk</i>	4
	<i>Een adaptieve strategie</i>	4
2.	Doel en reikwijdte van de strategie	6
3.	De instrumentenkoffer in Drenthe	8
	<i>Instrumenten vanuit verschillende schaalniveaus</i>	8
	<i>Europese en landelijke instrumenten</i>	8
	<i>Provinciale maatregelen en instrumenten</i>	9
	<i>Lokale gebiedsprocessen en initiatieven</i>	12
4.	Beschikbare middelen	13
	<i>Specifieke uitkeringen (SPUK's) in Drenthe</i>	13
5.	Strategie en prioriteiten	18
6.	Governance en samenwerking	20
	<i>Governance op 3 niveaus; Provincie, deelgebied en lokaal</i>	20
	<i>Werken vanuit acht deelgebieden</i>	20
	<i>Samenwerking met buurprovincies en het Rijk</i>	22
	<i>Samenwerking met Drentse gemeenten en waterschappen</i>	22
7.	Monitoring en borging	23
	<i>Bijlage: Nadere resultaten laag en hooghangend fruit</i>	24

0. LEESWIJZER

Het landelijke gebied in Drenthe is en blijft altijd in ontwikkeling. Als overheid hebben we een keuze om daar actief of passief op in te spelen waarbij we de belangen van alle Drenten afwegen. In het TLGD deel is aangegeven wat de opgaven zijn voor het landelijke gebied van Drenthe en welke aanpak we kiezen.

Deze realisatie strategie beschrijft met welke maatregelen en aanpak we die gaan realiseren, hoe deze gefinancierd kunnen worden, welke samenwerking daar voor nodig is en hoe we de resultaten monitoren en borgen.

Dit dossier is gebaat bij een lange termijn aanpak, maar wordt tevens gekenmerkt door veel onzekerheden en veranderingen. We kiezen daarom voor een adaptieve Drentse aanpak. Enerzijds het programma met een scope voor de langere termijn. Aanvullend daarop deze realisatiestrategie die wordt vastgesteld met een horizon voor de komende vijf jaar maar jaarlijks wordt geactualiseerd. Zo bieden we zicht op de lange termijn, maar houden we de mogelijkheid om snel te kunnen schakelen. De volgende versie zal dan zijn: Realisatiestrategie 2027-2031.

Om de vraag welke maatregelen we op welke manier in gaan zetten en wat we gaan doen goed te kunnen beantwoorden brengen we in deze strategie de volgende onderdelen in beeld:

1. Wat doen we al in het landelijke gebied?
2. Wat gaan we de komende tijd extra doen, hoe, waar en wanneer?
3. Wat werken we uit in 2026?
4. Hoe brengen we de resultaten in beeld (monitoring)?
5. Hoe organiseren we dat (governance)?

Dit is in de hoofdstukken twee tot en met zeven nader uitgewerkt.

1. INLEIDING

Deze realisatiestrategie hoort bij het programma Toekomst Landelijk Gebied Drenthe. In dit programma staan de opgaven beschreven die nodig zijn voor een toekomstbestendig landelijk gebied. Er zijn veel factoren die van invloed zijn op deze strategie. We werken deze strategie daarom jaarlijks bij en betrekken daarin onze partners.

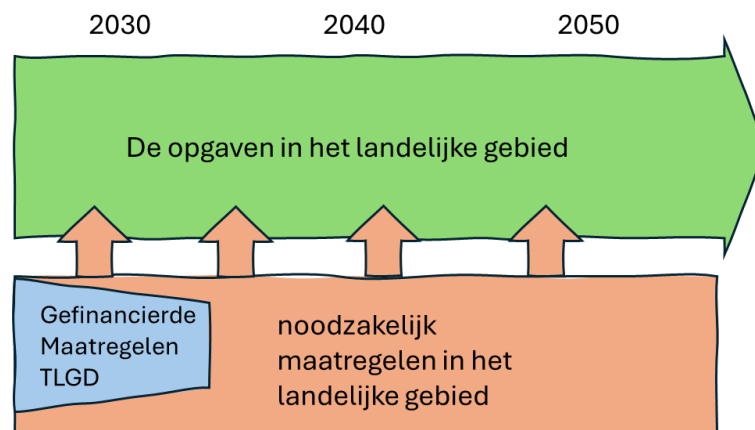
Niet alles kan overal tegelijk

Om de opgaven te behalen in het landelijke gebied zijn maatregelen nodig op het gebied van water, natuur, stikstof en landbouw. De opgave hebben verschillende termijnen en mijlpalen. Het realiseren van deze opgave door de noodzakelijke maatregelen te treffen vergt veel geld en capaciteit. Dit is niet in zijn geheel realiseerbaar binnen de planperiode tot en met 2030. Daarom zijn er keuzes gemaakt waar we de komende tijd prioriteit aan geven.

De provincie heeft instrumenten beschikbaar die zonder aanvullende financiering ingezet kunnen worden, zoals beleidsregels of regelgeving in de provinciale verordening. Maar voor de meeste maatregelen zullen aanvullende middelen nodig zijn.

Hoewel Drenthe voor de korte termijn een aanzienlijke uitkering van het Rijk heeft ontvangen is duidelijk dat dit niet voldoende zal zijn om alle maatregelen uit te kunnen voeren. Bovendien zijn deze uitkeringen geormerkt en daardoor niet flexibel inzetbaar.

Los van financiering is ook de beschikbare capaciteit bij de provincie en alle partners in het landelijke gebied een beperkende factor. Niet alles kan dus overal tegelijk. Deze strategie richt zich daarom primair op de maatregelen die mogelijk zijn zonder aanvullende financiering.

Wat wel kan, doen we zo doelmatig mogelijk

Overal in Drenthe wordt al jarenlang gewerkt in en aan het landelijke gebied. Aan natuur, recreatie, bereikbaarheid, wonen, leefbaarheid en andere belangrijke opgaven in Drenthe. De maatregelen die in dit programma worden benoemd zijn bijna altijd aanvullend op andere al lopende maatregelen en processen. We laten deze maatregelen daar zo goed mogelijk op aansluiten. Dit doen we door afspraken te maken en af te stemmen met onze partners in het landelijke gebied en door op gebiedsniveau samen te werken. Daarnaast zorgen we ervoor dat we de middelen die beschikbaar zijn gesteld door het Rijk ook rechtmatig en doelmatig en volgens de bijhorende voorwaarden inzetten.

Een adaptieve strategie

Deze realisatiestrategie is niet af. Ieder jaar vinden er ontwikkelingen plaats die van invloed kunnen zijn op deze strategie, en daarmee een aanleiding vormen om deze op onderdelen aan te passen. Dat kunnen Europese, landelijke, provinciale of juridische ontwikkelingen zijn. Daarnaast leren we veel in

en van de gebiedsinitiatieven. Ook lokaal onderzoek en gebiedskennis van boeren en inwoners kan ervoor zorgen dat we komen tot andere invulling van de opgave.

Een tweede reden om jaarlijks te actualiseren is om de resultaten van de monitoring te kunnen verwerken in de strategie. Elk jaar ontvangen of creëren we inzichten in bijvoorbeeld de emissiecijfers, waterkwaliteit of staat van de natuur. We verwerken ook de resultaten van de uitgevoerde maatregelen. Voor water en natuur zijn er lopende monitoringsprogramma's. Voor stikstof ontwikkelen we de komende tijd een provinciaal monitoringprogramma.

Een derde reden om jaarlijks te actualiseren is om onderdelen steeds verder uit te kunnen werken, waarvan de uitkomsten aanleiding kunnen zijn voor bijstelling. Een aantal onderwerpen hebben nog afstemming nodig, of een nadere (gebieds)uitwerking. Denk daarbij aan het opzetten van een monitoringsprogramma, het uitwerken van de stikstofaanpak of het komen tot overzichten van maatregelen op gebieds- of bedrijfsniveau.

Tot slot moeten we jaarlijks aan het Rijk verantwoorden over de inzet van de middelen die we via de specifieke uitkeringen in Drenthe hebben ontvangen. We verantwoorden periodiek aan Provinciale Staten.

Daarom vinden we het verstandig in deze strategie vijf jaar vooruit te kijken, maar ook om jaarlijks te actualiseren. We geven zo duidelijkheid, maar stellen wel continu bij, samen met onze partners.

2. DOEL EN REIKWIJDTE VAN DE STRATEGIE

Om duidelijkheid te bieden over het doel en de reikwijdte van deze realisatiestrategie, beschrijven we deze in vier onderdelen:

- **Uitgangspunten:** de basisprincipes die richting geven aan keuzes en uitvoering.
- **Inhoud:** De opgave waarop de realisatiestrategie betrekking heeft, waarbij rekenschap gehouden wordt met bestaande kaders zoals *Programma Natuurlijk Platteland*, grondbeleid, landbouwkoers en omgevingsvisie. Maar ook welke maatregelen we inzetten en hoe we deze monitoren.
- **Status:** hoe de strategie bestuurlijk wordt vastgesteld en geactualiseerd.
- **Vorm:** hoe we de strategie toegankelijk en adaptief houden.

Deze onderdelen samen geven een compleet en compact beeld van hoe we in Drenthe de komende jaren een toekomstbestendig landelijk gebied realiseren.

Uitgangspunten

1. **De toekomst van het landelijk gebied is belangrijk voor iedereen.** Dat betekent dat we van alle sectoren vragen om bij te dragen aan de toekomst van het landelijk gebied in Drenthe. Dat geldt voor inwoners, toeristen en ondernemers.
2. **Niet alles kan overal tegelijk.** Er is onvoldoende capaciteit en geld om overal direct aan de slag te gaan. Daarom maken we samen keuzes waar en wanneer we maatregelen en menskracht inzetten.
3. **De realisatiestrategie gaat uit van efficiënte inzet van middelen.** Financiële middelen worden doelmatig ingezet om een zo maximaal doelbereik te realiseren. Er wordt voldaan aan de verantwoordingsafspraken in de specifieke uitkeringen.

Inhoud

4. **Deze strategie gaat uit van de in het TLGD vastgestelde opgaven.** Want het is een onderdeel van het programma TLGD. Hierbij wordt in de aanpak rekenschap gehouden met bestaande andere programma's, waarbij aandacht is voor bestaande processen en structuren.
5. **Deze strategie beschrijft wat we de komende vijf jaren gaan realiseren.** De opgaven staan beschreven in de inhoud van het programma; De realisatiestrategie beschrijft welke uitgangspunten, prioritering, instrumenten en maatregelen beschikbaar zijn en hoe we die zo optimaal mogelijk inzetten.
6. **Deze strategie beschrijft de monitoring van maatregelen die worden uitgevoerd in Drenthe.** Dit geldt bijvoorbeeld voor de maatregelen waarvoor een bijdrage van het Rijk is ontvangen zoals de versnellingsmaatregelen en de Regeling Provinciale maatregelen landelijk gebied. De monitoring van maatregelen uit het programma natuur of het natuurpact staan beschreven in de voortgangsrapportage natuur en beschrijven we niet opnieuw.
7. **Deze strategie beschrijft onze werkwijze in gebiedsprocessen.** Daarbij gaan we uit van de samenwerkingen in deelgebieden en houden we rekening met de kaders en werkwijze zoals genoemd in het Programma Natuurlijk Platteland, het grondbeleid, de landbouwkoers

en de omgevingsvisie. De werkwijze bedenken we niet zelf, we behouden met elkaar wat al werkt, en doen dit samen met onze partners.

8. **Deze strategie beschrijft hoe we omgaan met participatie en bezoldiging.** We gaan uit van het kader Verbindend Besturen en het beleidskader participatie.

Status

9. **Het vaststellen van deze strategie is een bevoegdheid van GS.** De strategie wordt als onderdeel van het TLGD aangeboden aan PS. De jaarlijkse update van de uitvoeringsstrategie is een bevoegdheid van GS.

Vorm

10. **De realisatiestrategie is adaptief.** Om rekening te houden met de nieuwste inzichten en in te kunnen spelen op nieuwe ontwikkelingen, actualiseren we de realisatiestrategie jaarlijks. Daarbij gebruiken we nieuwe inzichten uit de lokale gebieden, de gebiedsprocessen, expertise van onze partners en nieuwe inzichten uit Den Haag of de wetenschap.
11. **De realisatiestrategie is beeldend en toegankelijk.** De realisatiestrategie bestaat uiteindelijk uit een geschreven deel en een web-omgeving die trends en monitoring visualiseert. Dit bereiken we niet in een keer. We proberen elk jaar een betere versie te realiseren.
12. **We streven naar eenduidig beleid en voorkomen dubbel werk.** Daarom schrijven we geen dingen op die al eerder zijn geschreven, en verwijzen we in deze strategie vaak naar andere beleidsstukken en programma's.

3. DE INSTRUMENTENKOFFER IN DRENTHE

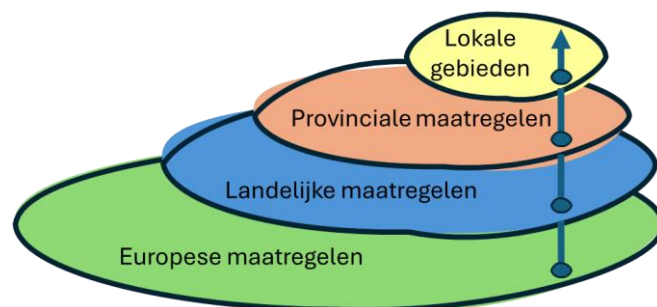
Om de doelen van het programma Toekomst Landelijk Gebied Drenthe (TLGD) te realiseren, zetten we een instrumentenkoffer in. Hierin zitten zowel instrumenten (beleidsmechanismen en ondersteunende middelen) als maatregelen (met concrete acties in het veld). Een instrument is niet direct uitvoerend, maar stelt kaders of biedt ondersteuning aan maatregelen. Een maatregel is direct uitvoerend en heeft een zichtbaar effect op de fysieke leefomgeving. Het ministerie van LNV heeft mogelijk inzetbare instrumenten al eens overzichtelijk op een rij gezet in een landelijke [instrumentenkoffer](#).

In Drenthe hebben we deze instrumentenkoffer aangevuld met een aantal provinciale en lokale instrumenten. Welke instrumenten lokaal toepasbaar zijn hangt af van de opgave. Zo zijn er in lokale gebieden met een meervoudige opgave vaak meer instrumenten in de koffer dan in gebieden met een relatief eenvoudige opgave.

Instrumenten vanuit verschillende schaalniveaus

Maatregelen en instrumenten komen voort uit en zijn toepasbaar op verschillende ruimtelijke schaalniveaus zoals Europees, landelijk, provinciaal, lokaal of bedrijfsspecifiek. Daarbij geldt dat in een lokaal gebied gelijktijdig meerdere maatregelen en instrumenten vanuit verschillende schaalniveaus kunnen worden ingezet. Bijvoorbeeld een Europese regel (afschaffen derogatie), een landelijke regeling (beëindigingsregeling) een provinciaal instrument (subsidie voor laaghangend fruit) en een lokale maatregel (een kavel die van functie verandert van agrarische gebruik naar natuur). Dat maakt afstemming noodzakelijk, maar maakt het ook complex.

Dit hoofdstuk beschrijft de belangrijkste maatregelen en instrumenten die onderdeel uitmaken van de strategie in Drenthe en op welk schaalniveau die maatregelen van toepassing zijn. We werken daarbij vooral in de gebieden van onderaf. Daarbij is het de uitdaging om de integrale opgave voor de korte en langere termijn in beeld te brengen en vervolgens te bekijken met welke maatregelen en op welke termijn die opgave in het gebied bereikt kunnen worden.

Maatregelen en instrumenten op verschillend niveau werken door in lokale gebieden

1. Landelijke en Europese maatregelen en instrumenten die ook in Drenthe toepasbaar zijn
2. Provinciale instrumenten en maatregelen
3. Lokale instrumenten en maatregelen

Europese en landelijke instrumenten

Vanuit Europa zijn er een aantal regelingen van belang voor het landelijke gebied. Het **gemeenschappelijk Europees Landbouwbeleid** is een belangrijke. Deze bestaat behalve uit directe inkomenssteun/ecoregelingen ook uit subsidies voor plattelandontwikkeling. Het huidige GLB-NSP programma loopt tot 2027.

De voorbereidingen voor de volgende programmaperiode 2028-2034 zijn gestart. De Europese Commissie heeft op 17 juli 2025 haar voorstel gepresenteerd voor het nieuwe GLB 2028-2034: eenvoudiger, meer gericht en met sterkere samenhang met andere EU-fondsen. De Commissie wil met het GLB 2028-2034 een eenvoudiger, doelgerichter stelsel dat de inkomens van boeren en weerbaarheid van voedselvoorziening versterkt, jonge boeren beter ondersteunt en de

concurrentiekracht van de EU-landbouw met stabiele instrumenten borgt, met minder uitvoeringslast en sterkere resultaatsturing.

Daarnaast moet het GLB meetbaar bijdragen aan duurzaamheid (klimaat, water, biodiversiteit) en leefbare plattelandsgebieden. Ervan uitgaand dat er in de nieuwe programmaperiode dezelfde mogelijkheden blijven, betekent dit voor de provincie Drenthe dat er Europese cofinanciering beschikbaar komt voor (niet-)productieve investeringen op landbouwbedrijven en in het landelijkgebied en stimulering van innovatie en kennisverspreiding. Een deel van het budget zal gealloceerd worden voor het leader-programma. Hoeveel Europese cofinanciering voor de provincie Drenthe beschikbaar komt is op dit moment nog niet bekend.

Indirect werken een aantal Europese maatregelen door in Drenthe, zoals de Europese emissienormen voor wegverkeer of de Europese richtlijn industriële emissies.

Een andere belangrijke maatregel die we in Drenthe toepassen is het **agrarische natuur en landschaps beheer (ANLb)**. In het [natuurbeheerplan Drenthe](#)¹ (NBP) staat hoe we hier vorm aan geven. De provincie bepaalt in het NBP in welke gebieden natuurbeheerders, natuurcollectieven en agrarische collectieven subsidie kunnen krijgen voor (agrarisch) natuur- en landschapsbeheer, blauwe diensten en klimaatdiensten. In het NBP liggen de verschillende natuur- en landschapsbeheertypen van de Index Natuur en Landschap voor percelen en/of terreinen vast. Subsidie is alleen mogelijk voor het beheertype dat in het NBP is aangegeven en begrensd. In de tiende voortgangsrapportage natuur staat dat er in Drenthe ruim 2200 hectare via de ANLB is gesubsidieerd. Op 4 juli 2025 heeft de minister in een [brief](#)² aangegeven dat er extra middelen beschikbaar komen en welke wijzigingen worden doorgevoerd. Het is nog niet bekend hoeveel extra middelen er voor Drenthe beschikbaar komen. Het doel is om die middelen zodanig in te zetten dat deze zo goed mogelijk bijdragen aan de doelen van het TLGD.

Op dit moment is niet in beeld wat de bijdrage van het agrarische natuurbeheer is op reductie van stikstof. Dat willen we de komende tijd beter in beeld brengen. Bij het bepalen van de effecten op de stikstofreductie is een aandachtspunt dat de boeren een zesjarige beheerovereenkomst sluiten, en daarmee de eventuele stikstofreductie niet geborgd is.

Naast Europese maatregelen is er een pakket aan landelijke maatregelen beschikbaar. Zeker niet uitgesloten is dat er nog maatregelen bijkomen of wijzigen de komende tijd. Op ons levend landschap staat een overzicht van de [landelijke maatregelen](#)³ die worden ingezet voor in de verschillende sectoren.

In Drenthe gaat het dan vooral om de aanpak piekbelasting, innovatieregelingen, de verplaatsingsregeling, omschakelfonds en de extensiveringsregeling.

Omdat deze regelingen worden uitgevoerd door het Rijk en RVO heeft de provincies niet altijd goed in beeld waar en hoe deze regelingen worden uitgevoerd. De effecten van deze regelingen op de doelen van het TLGD zijn daarom niet goed in beeld op provinciaal niveau.

Voor de andere sectoren gaat het om toepassen van de best beschikbare technieken en bijvoorbeeld emissienormen

De regelingen zijn beschikbaar voor ondernemers in Drenthe via de Rijksdienst voor ondernemend Nederland. De afgelopen jaren zijn er verschillende landelijke maatregelen beschikbaar gesteld voor de vrijwillige beëindiging van bedrijven. Ook in Drenthe hebben bedrijven zich aangemeld. De [RVO](#)⁴ houdt de stand van zaken van deze regelingen bij.

Provinciale maatregelen en instrumenten

In het TLGD is de aanpak voor stikstofreductie beschreven. Deze aanpak bestaat uit een generiek en een gebiedsgericht gedeelte. Om de vergunningverlening weer mogelijk te maken is het noodzakelijk om per Natura2000 gebied in beeld te brengen wat er nodig is om de achteruitgang te stoppen en de

---

¹ https://www.provincie.drenthe.nl/publish/pages/135962/natuurbeheerplan_2026_ontwerp.pdf

² <https://open.overheid.nl/documenten/015962c4-176d-4348-9a8f-182c775f2f5a/file>

³ [Maatregelen voor het reduceren van stikstofemissies | Stikstof | Levend Landschap](#)

⁴ [Lbv en Lbv-plus actueel | RVO.nl](#)

instandhoudingsdoelen te halen. Daarvoor zullen de drukfactoren op de natuur moeten worden opgelost. Een grote drukfactor is de overbelasting van stikstof. Op dit moment hanteren we in Drenthe de opgave dat er 43% emissiereductie van ammoniak plaats zal vinden tussen 2019 en 2035. De komende maanden werken we uit wat er per natura2000 nodig is om te voldoen aan additionaliteit.

Om te werken aan de overige drukfactoren zijn de afgelopen jaren verschillende natuur en watermaatregelen uitgevoerd in Drenthe. Deze staan onder andere beschreven in het programma natuurlijk platteland en het deltaplan agrarische waterbeheer

In Noord Nederland worden twee belangrijke maatregelen door de drie provincies samen uitgevoerd. In de afgelopen jaren zijn er al een aantal openstellingen geweest in het kader van de Investeringsregeling Reductie Stikstofemissie Noord Nederland.

Emissiereductie stikstof Nederland (regeling laaghangend Fruit)

In deze regeling die wordt uitgevoerd met Friesland en Groningen worden laagdrempelige maatregelen gesubsidieerd waarbij de reductie ten goede komt aan de natuur. In de komende jaren willen we deze regeling verder uitbouwen. Binnen deze regeling zijn al maatregelen uitgevoerd. De potentie van deze maatregelen is in beeld gebracht door het Nutriënten Management Instituut (NMI)⁵. Het NMI komt in deze rapportage tot een gemiddelde reductie van 11,5% per deelnemer. Deze resultaten zijn nog niet geborgd. Het geeft een goed aanknopingspunt voor een vervolg. Momenteel ligt de regeling stil vanwege de vergunningenproblematiek.

Hoog hangend Fruit

Melkveehouderijen in de nabijheid van Natura2000-gebieden staan voor de opgave om stikstofemissies substantieel te reduceren. Een mogelijk effectieve maatregel is het toepassen van mono-mestvergistings in combinatie met ammoniakstrippen tot Renure. Deze techniek draagt bij aan zowel emissiereductie als kringlooplandbouw.

Mono-mestvergistings zet organische stof in mest om in biogas, waardoor methaanemissies uit opslag worden voorkomen. Tijdens dit proces wordt stikstof grotendeels omgezet in ammonium, wat vervolgens via striptechnologie kan worden verwijderd en verwerkt tot Renure, een kunstmestvervanger die voldoet aan Europese normen. Dit leidt tot:

- Verminderde ammoniakemissie bij opslag en uitrijden van mest.
- Vermindering van kunstmestgebruik en daarmee indirecte stikstofuitstoot.
- Sluiting van de regionale nutriëntenkringloop.

De inzet van mono-mestvergistings en Renure-technologie biedt een mogelijke oplossing voor stikstofreductie, energieopwekking en kringlooplandbouw. Ook deze regeling ligt stil vanwege de stikstofproblematiek. De komende tijd wordt gewerkt aan waar en hoe we hier het beste een vervolg aan kunnen geven.

Doelsturing

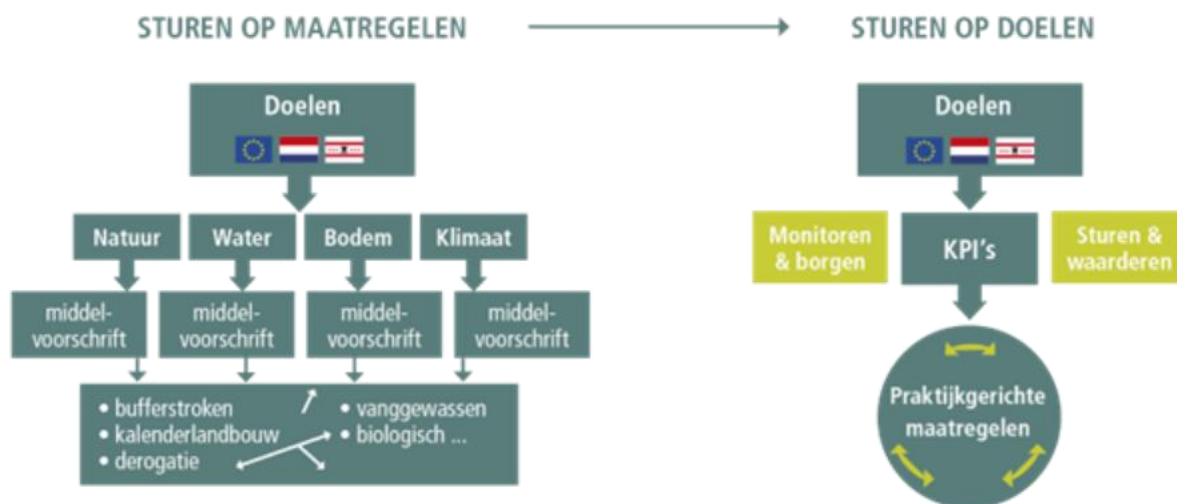
In Drenthe staat het ondernemerschap van de agrariër centraal voor het behalen van de opgaven in het landelijk gebied. Dit ondernemerschap stimuleren we door middel van doelsturing. Het principe van doelsturing geeft de provincie de mogelijkheid complexe opgaven te vertalen naar praktische Kritische Prestatie Indicatoren (KPI's), praktisch inzichtelijk maken van het doelgat tot de opgave en verantwoordelijkheid creëren. De ondernemer heeft de vrijheid om te kiezen hoe de opgaven op bedrijfsniveau worden gehaald en tegelijkertijd de verantwoordelijkheid om de doelen te halen.

Onderstaand plaatje laat zien hoe de KPI aanpak ingezet wordt voor doelsturing binnen de landbouw. Meer informatie over de KPI aanpak vindt u op onze [website](#)⁶.

---

⁵ Zie bijlage

⁶ [KPI-aanpak landbouw | Landbouw in Drenthe](#)

De doelsturing systematiek wordt al ingezet in pilots in Drenthe en door private partijen. We werken deze regeling de komende tijd verder uit.

De potentie van beschikbare maatregelen voor management en innovatie die ingezet kunnen worden voor doelsturing is substantieel. In opdracht van IPO heeft de WUR een [onderzoek](#)⁷ uitgevoerd over het reductiepotentieel voor ammoniak met behulp van doelsturing. In de tabel hieronder is een overzicht weergegeven van dit rapport.

Tabel S2 Overzicht van de bandbreedte in het gemiddelde reductiepotentieel voor KPI scores (in kg NH₃) gevonden in de verschillende modelstudies. De range betreft het laagste en hoogste reductiepotentieel gevonden in de studies.

Bedrijf	Stal & Opslag			Veld
	Per ha	Per GVE	Per fosfaatrecht	Per ha Bedrijf
Alleen managementmaatregelen ¹	25% - 39%	28% - 37%	32% - 33%	24% - 41%
Managementmaatregelen & stalinnovaties ¹	27% - 47%	38% - 56%	41% - 50%	23% - 39%
Managementmaatregelen & stalinnovaties & extensivering ²	67%	59%	59%	57%

1. Het betreft de range van de gemiddelde reductiepotentiëlen uit twee studies.

2. Het betreft het gemiddelde reductiepotentieel uit één studie.

Naast bovenstaande uitgewerkte maatregelen zijn meer maatregelen en instrumenten beschikbaar die gelden in de hele provincie. Zoals:

- Provinciale omgevingsverordening
- Provinciale subsidieregelingen
- Vergunningverlening, toezicht en handhaving;
- Grondbeleid, waaronder aankoop, ruil, afwaardering en ruilverkaveling
- Beëindigings- of verplaatsingsregelingen

Op gebiedsniveau worden verschillende inrichtingsmaatregelen uitgevoerd voor natuur of hydrologie.

We werken daarnaast aan:

1. Aanpak drukfactoren voor die Natura 2000-gebieden die ook in 2035 overbelast blijven met stikstof.
2. Uitwerken aanpak en verwachte resultaten provinciale maatregelen waaronder intensivering agrarisch natuurbeheer.
3. Uitwerken borging via bijvoorbeeld norm
4. Uitwerken gebiedsspecifiek stikstofbeleid met zonering rondom kritische gebieden

⁷ [Rapportsjabloon Wageningen Livestock Research NL](#)

5. Uitwerken aanpak monitoring, borging en bijsturing.
6. Bespreeknotitie mogelijkheden bijdrage boeren aan natuurbeheer.
7. Helderheid over middelen.
8. Concretiseren aanpak intensieve veehouderij en akkerbouw.
9. Concretiseren aanpak stikstof andere sectoren.
10. Verder uitwerken van de KPI aanpak
11. De subsidie regeling voor laaghangend en hooghangend fruit
12. Samenwerking rond grensgebieden Fryslan

Lokale gebiedsprocessen en initiatieven

In de gebieden is veel lokale kennis beschikbaar, die van grote waarde is om maatregelen met succes te kunnen uitwerken. Het effect van de maatregelen wordt groter, en de mensen in het gebied zijn meer gemotiveerd om bij te dragen aan de nabije omgeving. Dit draagt bij aan een beter en blijvend resultaat. Een grondeigenaar of gebruiker heeft vaak waardevolle informatie over de bodem en natuur in een gebied. De mensen in een lokaal gebied hebben ook invloed op de snelheid waarmee maatregelen kunnen worden uitgevoerd. Draagvlak voor maatregelen is belangrijk.

Ondernemers zijn daarbij op zoek naar (toekomst)perspectief en zijn mogelijk bereid om op basis van vrijwilligheid maatregelen te accepteren die nodig zijn voor de opgave in het landelijke gebied waarbij tegelijk ruimte is voor lokale belangen en initiatieven. Ook zal er borging moeten zijn om de opgave daadwerkelijk te halen en vergunningverlening weer vlot te trekken en bedrijven perspectief te kunnen bieden.

In het hoofdstuk governance geven we aan hoe we de komende jaren willen werken aan lokale gebiedsinitiatieven en de uitwerking van gebiedsplannen.

In lokale gebieden zetten we daarnaast de volgende instrumenten in:

- Lokale gebiedsinitiatieven
- Lokale subsidies
- Participatie
- Kennisontwikkeling en uitwisseling
- Proefplaatsen
- Pilots
- Vergunningen
- Aankoop (en ruiling) van gronden
- Groen blauwe dooradering
- Basiskwaliteit natuur

Lokale Maatregelen:

- Natuurherstelmaatregelen, zoals aanvullend beheer
- Inrichtingsmaatregelen
- Maatregelen ten behoeve van waterkwaliteit, bijvoorbeeld herstel van lokale watergangen
- Intrekken van vergunningen
- Maatregel gebiedsgerichte beëindiging
- Grondinstrumenten waaronder structuurverbetering landbouw

4. BESCHIKBARE MIDDELEN

De instrumenten en maatregelen die in de vorige hoofdstukken zijn beschreven zijn alleen toepasbaar als er voldoende middelen en/of capaciteit beschikbaar is. In de jaarlijkse begroting⁸ geeft de provincie aan wat de beschikbare middelen zijn en waar ze aan worden besteed. In 2025 was de begroting van Drenthe ongeveer 416 miljoen. Ruim een kwart daarvan wordt besteed aan de landbouw en natuur. Naast structurele inkomsten (provinciefonds) en uitgaven worden er ook specifieke uitkeringen (SPUK's) gedaan van het Rijk aan provincies. Deze worden vervolgens opgenomen in de begroting.

Om alle opgaven te behalen die in het landelijke gebied noodzakelijk zijn, is meer geld en capaciteit nodig dan nu beschikbaar is.

Deze strategie richt zich daarom op de vraag hoe we met de beschikbare middelen voor de komende vijf jaar zo effectief mogelijk bijdragen aan de opgaven waarvoor die middelen bedoeld zijn. Daarbij gaat het om de middelen die nog niet in andere provinciale programma's (waaronder het PnP) zijn opgenomen.

Specifieke uitkeringen (SPUK's) in Drenthe.

Specifieke uitkeringen van het Rijk aan provincies zijn geormerkte financiële bijdragen die bedoeld zijn voor het uitvoeren van bepaalde taken, doelen of projecten die door het Rijk zijn vastgesteld. De kenmerken van deze uitkeringen zijn:

- Doelgericht: Ze zijn bedoeld voor specifieke beleidsdoelen, in dit geval opgaven voor natuur, stikstof, water en klimaat.
- Voorwaardelijk: Provincies moeten voldoen aan bepaalde voorwaarden en verantwoordingseisen bij de besteding van deze middelen.
- Tijdelijk en eenmalig: Ze zijn projectmatig en ze hebben een beperkte looptijd.
- Verschil met algemene uitkering: In tegenstelling tot de algemene uitkering uit het Provinciefonds, mogen specifieke uitkeringen niet vrij worden besteed.

Voor deze middelen moet jaarlijks verantwoording worden afgelegd aan het Rijk. Wanneer de middelen niet aan het vooraf aangegeven doel of binnen de beschikbare tijd worden uitgegeven bestaat de kans dat de middelen moeten worden terugbetaald aan het Rijk.

Deze (SPUK)maatregelen hebben als doel om bij te dragen aan de wettelijke doelen voor natuur, water en klimaat. Deze mogen in principe niet worden uitgegeven aan bijvoorbeeld brede welvaart. Soms zijn daarvoor lokaal andere middelen beschikbaar. Soms zijn er mogelijkheden bij gemeenten. Soms is het mogelijk om in de lokale uitwerking ook andere combinaties te maken. Daarvoor kan in Drenthe gekeken worden naar de regiodeals, waaronder regiodeal Noord Drenthe of Nij Begun.

In onderstaande tabel is de looptijd van de verschillende SPUK's aangegeven. In grijs staan de specifieke SPUK uitkeringen die ook van toepassing zijn in het landelijk gebied maar niet vallen onder de scope van dit programma. In donkerblauw staan de SPUK's weergegeven waar dit programma over gaat. In lichtblauw en lichtgrijs is een mogelijke uitloop aangegeven. Duidelijk is dat er in 2026, 2027 en 2028 veel moet gebeuren.

De scope van deze strategie is gericht op drie SPUK's: de zogenaamde Regeling Provinciale versnellingsvoorstellen transitie landelijk gebied, versnelling landelijke gebied Noord Nederland⁹ (L25) en de Regeling Provinciale Maatregelen Landelijk gebied¹⁰ (RPML L35).

In onderstaand overzicht zijn naast deze regelingen ook een aantal andere opgenomen. Dat is gedaan omdat al die regelingen soms samenkomen in lokale gebieden.

Door verschillende jurisprudentie staat de uitvoerbaarheid van een deel van de beoogde maatregelen onder druk. Maatregelen die vergunningplichtig zijn, zoals het wijzigen van de bedrijfsvoering of het toepassen van sommige innovaties in een bedrijf zijn vergunningplichtig, waarbij die vergunning momenteel niet verleend kan worden.

---

⁸ [Begroting 2025 | Provincie Drenthe](#)

⁹ [wetten.nl - Regeling - Regeling specifieke uitkering provinciale versnellingsvoorstellen transitie landelijk gebied - BWBR0047503](#)

¹⁰ [Staatscourant 2024, 18131 | Overheid.nl > Officiële bekendmakingen](#)

	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028	2029	2030	2031	2032
Aankoop veehouderijen nabij natuur (MGO1)												
Landelijke beëindigingsregeling veehouderij-plus (Lbv-plus en Lbv)												
Maatregel Gebiedsgerichte Beëindiging (MGB-Drenthe)												
Programma natuur 1 ^e fase												
Programma natuur 2 ^e fase												
Provinciale maatregelen pasmelders												
Versnellingsvoorstellen TLGD												
Versnellingsvoorstellen Noord Nederland												
Provinciale maatregelen landelijk gebied												

Voor de zogenaamde versnellingsvoorstellen (spuk L25) zijn op 24 november 2022 maatregelen [bekend gemaakt](#)¹¹. Het gaat dan om overgangsgebieden, versnelling van landbouw gerelateerde maatregelen en hydrologische systeem herstel.

Ook op de landelijke website “werkplaats voor landbouw en natuur” is aangegeven welke bedragen beschikbaar zijn en voor welk doel dit geld is bedoeld.

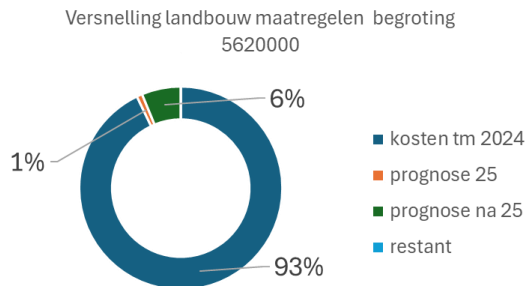
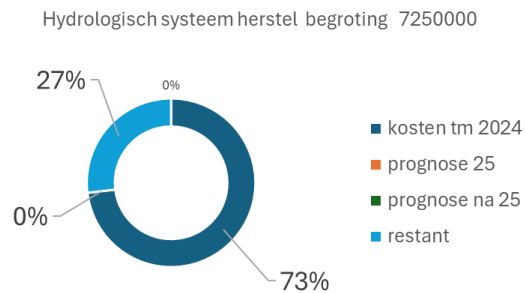
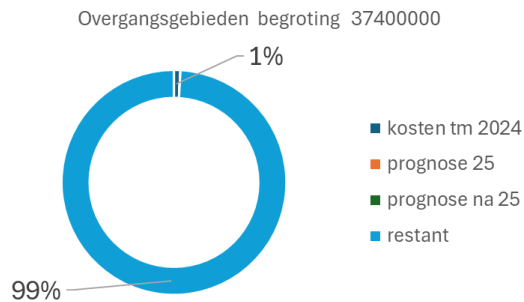
[Provincie Drenthe | Werkplaats voor landbouw en natuur](#)

De mate van uitvoering van deze maatregelen verschilt. Het voorstel overgangsgebieden heeft een budget van plm. 37 miljoen dat vooral bestemd is voor de afwaardering van grond.

Voor het hydrologische herstel zijn de meeste maatregelen inmiddels uitgevoerd. De verwachting is dat we deze maatregelen allemaal op tijd uit gaan voeren.

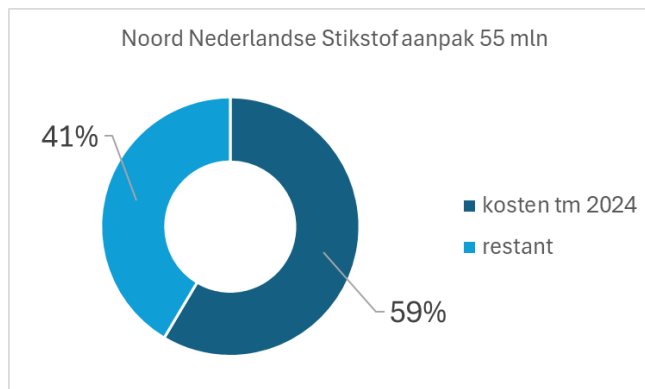
Voor de versnelling van de landbouw gerelateerde maatregelen gaat het om 4 onderdelen, te weten de gebiedsgerichte samenwerking Boer, Burger, Natuur Drenthe, Methodiek KPI, Duurzaam Bodembeheer i.r.m stikstof en Demonstratiebedrijven. Een groot deel van het beschikbare budget van € 5.620.000,- is al besteed. Het gaat dan om projecten die uitgevoerd zijn onder de agenda Boer Burger Natuur Drenthe en de subsidie regeling Duurzaam Boeren Drenthe.

¹¹ <https://wetten.overheid.nl/BWBR0047503/2022-11-24>

In november 2022 is ook een pakket maatregelen voor Noord Nederland (beschikbaar gesteld. Deze middelen zijn voor Groningen, Friesland en Groningen samen. De provincie Groningen beheert de middelen.

Van deze middelen is een substantieel deel nog niet gerealiseerd door de huidige vergunningenproblematiek. De Noord-Nederlandse stikstof aanpak bestaat uit het subsidiëren van agrarische activiteiten die moeten leiden tot een reductie van stikstof. Omdat die activiteiten inmiddels vergunningplichtig zijn en die vergunningen niet kunnen worden verleend zijn deze subsidies niet langer mogelijk.

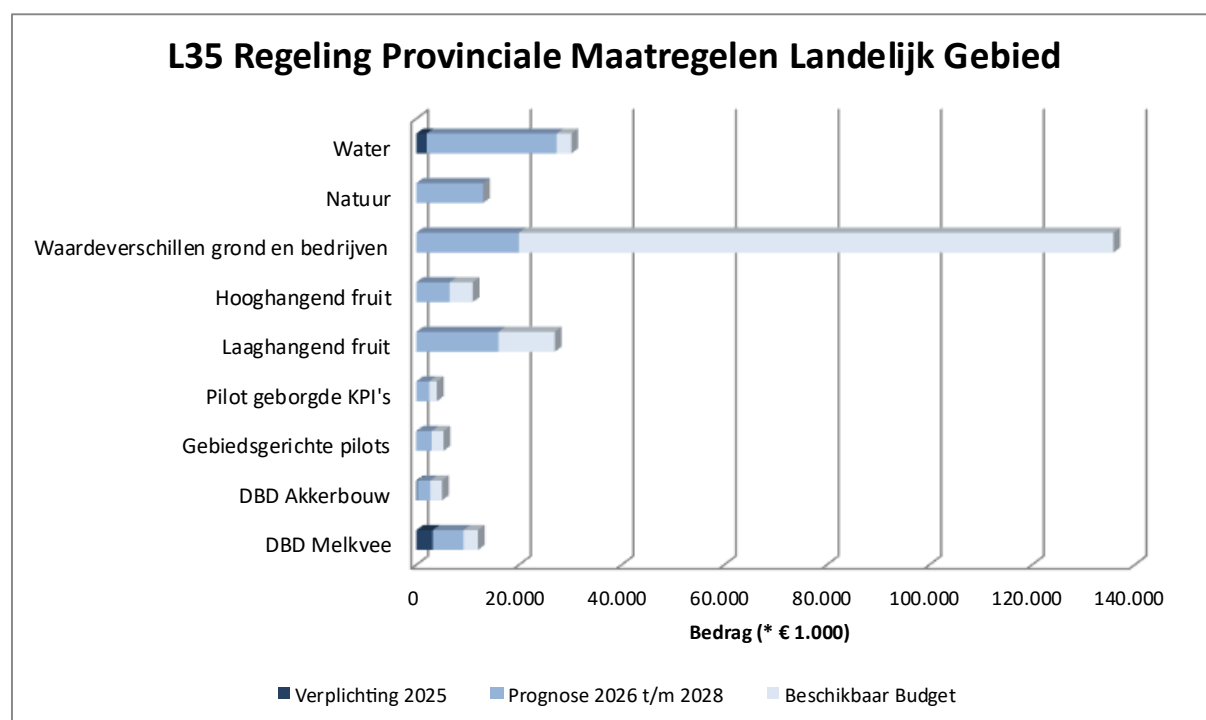

Naast de Noord Nederlandse stikstofaanpak bestaat de spukL25 NN ook uit het onderdeel 'de route naar een waarde(n)volle landbouw. Voor dit onderdeel is totaal € 13.750.000,- beschikbaar. Hierbij is € 4.750.000,- bedoeld voor de sporen "coaching/begeleiding" en "experimenteergebied". De uitvoering van projecten die vallen onder deze 2 sporen verloopt via de agro-agenda. Het derde spoor van de "route naar een waarde(n)volle landbouw heet "gelijkwaardige positie". De 3 noordelijke provincies hebben afgesproken dat elke provincie € 2.700.000,- ontvangt en dat er € 900.000,- beschikbaar is voor gezamenlijke opdrachten. De € 2.700.000,- die Drenthe heeft ontvangen is volledig besteed. Projecten die hiermee gefinancierd zijn, zijn o.a. de Boerderij van de Toekomst, de co-financiering van de kavelruil 2025-2028 en de Drentse Lelie.

Op 7 juni 2024 is per [brief](#)¹² vanuit het Rijk aangegeven waarvoor de middelen voor de provinciale maatregelen landelijk gebied (Spuk L35) beschikbaar zijn gesteld.

Voor de RPML

Maatregel	omschrijving	Bedrag
KPI-beloning Duurzame melkveehouderij	600 melkveehouders met een maximale beloning van 20.000 euro per bedrijf per drie jaar	12 mln
KPI-beloning pilot BMA Akkerbouw	250 Akkerbouwers met een maximale beloning van 20.000 euro per bedrijf per drie jaar	5 mln.
Gebiedsgerichte pilots	2 pilots	5,3 mln.
Pilot geborgde kpi's	100 melkveehouders met een maximale beloning van 20.000 euro per bedrijf per drie jaar voor de pilot met geborgde KPI's, aangevuld met een eenmalige vergoeding van 20.000 voor aanschaf van sensoren	4 mln.
Laaghangend Fruit	450 deelnemers met maximale beloning van 60.000	27 mln
Hooghangend Fruit	Pilot Hooghangend Fruit	11 mln
Waardeverschil grond en bedrijven		132 mln
Gebiedsgerichte integrale maatregelen	Maatregelen natuur	13
	Maatregelen water	30

¹² [Cie040924-A2-StaVaZa-DPLG-COMPL.pdf](#)

Vervolg voor de komende jaren:

We zetten de initiatieven voor de KPI aanpak, hooghangend en laaghangend fruit door zodra dat weer kan en zetten in op het borgen hier van.

Een deel van de beoogde maatregelen zijn niet meer goed uitvoerbaar, bijvoorbeeld omdat de vergunningverlening dat niet mogelijk maakt. Ook de middelen voor het afwaarderen van grond zijn moeilijk inzetbaar omdat afwaarderen vaak gepaard gaat met inrichtingsmaatregelen zoals het herstellen van beekdalen of nieuwe natuur. Wanneer de inrichtingskosten niet gedekt zijn, is afwaarderen ook niet zinvol.

In het volgende hoofdstuk geven we aan hoe we die middelen de komende jaren willen gaan inzetten.

5. STRATEGIE EN PRIORITEITEN

Deze realisatiestrategie vertaalt de opgave uit het TLGD naar concrete stappen. Ze geeft richting aan welke maatregelen we de komende jaren uitvoeren, hoe we beschikbare middelen inzetten en hoe we samenwerken met partners. Omdat niet alles tegelijk kan, maken we keuzes: waar beginnen we, welke opgaven pakken we eerst op, en hoe zorgen we dat elke euro en inzet maximaal bijdraagt aan onze doelen?

Niet alles kan overal tegelijk.

In de vorige hoofdstukken is beschreven welke maatregelen en financiële middelen er beschikbaar zijn en komen. De provincie heeft de verantwoordelijkheid die middelen effectief en doelmatig in te zetten. De effectiviteit wordt beïnvloed door de urgentie van opgaven, de snelheid en de grondmobiliteit. Voor sommige maatregelpakketten zijn nog middelen beschikbaar voor de komende jaren. Voor de middelen die bedoeld zijn voor afwaardering van grond is vooraf niet gelabeld waar die worden ingezet. Om daar een goede afweging in te maken wordt vanuit de inhoudelijke afweging gekeken naar drie punten: urgentie van de opgave, handelingsnelheid en grondmobiliteit.

Urgentie en bijdrage aan de integrale opgave

Om middelen effectief te kunnen inzetten is het belangrijk dat de maatregelen en middelen bijdragen aan de opgave waar ze voor bedoeld zijn. In de realisatiestrategie hanteren we als uitgangspunt dat middelen die bijdragen aan meer integrale opgaven met een grote(re) urgentie effectiever zijn. In sommige gebieden komen meerdere opgaven samen en zit er overlap in de ruimtelijke uitwerking. Daar dragen maatregelen bij aan meerdere doelen tegelijk. In deze gebieden met gestapelde opgaven kunnen de beschikbare middelen voor bijvoorbeeld de afwaardering van grond als eerste beschikbaar worden gesteld. Dit betekent overigens niet dat in de overige gebieden niks gebeurd of geen andere middelen beschikbaar zijn.

We hebben in het hoofddocument geconstateerd dat de opgaven vanuit water, natuur en stikstof (maar soms ook klimaatadaptatie) in een aantal gebieden stapelen. De gebieden waar opgaven stapelen en die dus ook het meeste een bijdrage leveren aan vergunningverlening en doelen van natuur en water zijn in het programma aangeduid als zogenaamde hotspots. Dit betreft zes gebieden waar tot en met 2030 de prioriteit vanuit het programma Toekomstgericht Landelijk Gebied ligt: (1) het Drentsche Aa-gebied, (2) het Elperstroomgebied, (3) het Witterveld, de gebieden (4) Zure Venen en (5) Vledder Aa en Wapserveense Aa in Zuidwest Drenthe en (6) het Oude Diep. In de komende jaren zullen in deze gebieden door de provincie gebiedsprocessen worden opgezet. Ook in Noorderbargeres is een grote opgave vanwege de grondwaterwinning

De nog beschikbare middelen zullen in eerste instantie voor deze projecten worden ingezet. Daarvoor gaan we ook met het ministerie in gesprek hoe we de beschikbare middelen zo goed mogelijk kunnen inzetten.

Snelheid

De effectiviteit wordt deels beïnvloed door de snelheid waarmee een opgave kan worden gerealiseerd. Snelheid wordt beïnvloed door de energie en goede initiatieven uit de gebieden zelf en door de voortgang die er al is geboekt. Daarom wordt bij de inzet van de beschikbare middelen voor het opzetten en uitvoeren van gebiedsinitiatieven rekenschap gehouden met lokale initiatieven vanuit het gebied zelf. Voor een aantal gebiedsinitiatieven willen we daarom middelen beschikbaar stellen. Die middelen zijn er op dit moment niet. De beschikbare middelen uit de SPUKS mogen ook niet zomaar beschikbaar worden gesteld aan gebiedsinitiatieven. We werken de komende tijd de mogelijkheden uit om dit toch voor elkaar te krijgen.

Grondmobiliteit

Er kan ook gronddynamiek ontstaan in gebieden doordat een grondeigenaar, in een gebied waar een opgave ligt, besluit om de grond te verkopen. De provincie kan een rol spelen in de grondmobiliteit, maar dat hoeft niet. Dit vraagt om een afweging vanuit de opgaves die in dit gebied liggen. Indien hier een positieve afweging volgt kan het grondinstrumentarium worden ingezet. De wijze waarop de provincie dat doet staat beschreven in het Grondbeleid en het grondstrategieplan Drenthe. Voor de boeren in dit gebied kan deze grondmobiliteit kansen opleveren, mede door het herverkavelen van grond waarbij tegelijk wordt bijgedragen aan toekomstige opgaven. Uit het hoofddocument blijkt dat de Grote Masloot vanwege een grote kavelstructuurverbetering in combinatie met beekdalherstel een

opgave is met grote grondcomponent. De nog beschikbare middelen worden ook voor dit project ingezet.

Toekomstige initiatieven

Deze strategie wordt om een aantal redenen jaarlijks geactualiseerd. Dit geeft de mogelijkheid om in te spelen op veranderingen in gebiedsinitiatieven en grondmobiliteit. Dit maakt dat andere gebieden ook in aanmerking kunnen komen voor het uitwerken van opgaven. Daarbij moet gezegd worden dat de middelen die nu beschikbaar zijn volstrekt onvoldoende zullen zijn om alle gekozen projecten volledig af te ronden. Voor nieuwe projecten zullen we daarom in gesprek moeten gaan met het Rijk voor aanvullende middelen.

6. GOVERNANCE EN SAMENWERKING

Het realiseren van de opgaven in het landelijk gebied vraagt om nauwe samenwerking tussen provincie, gemeenten, waterschappen, het Rijk, buurprovincies en lokale partners. De governance-structuur zorgt voor duidelijke rollen, besluitvorming en afstemming, zodat we gezamenlijk effectief kunnen werken aan een toekomstbestendig Drenthe.

We houden er nadrukkelijk rekening mee dat sommige maatregelen landen op perceelsniveau en op de erven. Het is daarom van belang om de processen zo te organiseren dat we dicht bij de bewoners en ondernemers staan. Aan de andere kant vraagt de uitvoering ook om bestuurlijke keuzes, waar we Drenthebreed achter staan. Hiervoor is het noodzakelijk is om provinciaal afspraken te maken en te sturen op het beleid. Versnippering op lokaal niveau van de grotere vraagstukken is ongewenst, en integraliteit en overzicht zijn hier juist nodig.

De uitgangspunten van de realisatiestrategie die hier van belang zijn, zijn:

Deze strategie beschrijft hoe we omgaan met participatie en bezoldiging. We gaan uit van het kader Verbindend Besturen en het beleidskader participatie.

De realisatiestrategie gaat uit van efficiënte inzet van middelen. Financiële middelen worden doelmatig ingezet om een zo maximaal doelbereik te realiseren. Er wordt voldaan aan de verantwoordingsafspraken in de specifieke uitkeringen

Deze strategie beschrijft onze werkwijze in gebiedsprocessen. Daarbij gaan we uit van de samenwerkingen in deelgebieden en houden we rekening met de kaders en werkwijze zoals genoemd in het Programma Natuurlijk Platteland, het grondbeleid, de landbouwkoers en de omgevingsvisie. De werkwijze bedenken we niet zelf, we behouden met elkaar wat al werkt, borduren daarop voort en doen dit samen met onze partners.

Governance op 3 niveaus; Provincie, deelgebied en lokaal.

Gebiedsgericht werken is niet nieuw in Drenthe. Dit passen we reeds toe in de uitvoering van het Programma Natuurlijk Platteland, waarbij we samenwerken met onze partners en uitvoeringsorganisatie Prolander. De uitvoering van het gebiedsgericht werken kan in grote mate worden uitgewerkt binnen de huidige organisatiestructuur van het Programma Natuurlijk Platteland. Dit vraagt geen grote organisatorische wijzigingen.

Op het provinciale niveau werken we samen met verschillende stakeholders. Voor het uitwerken van doelsturing werken we bijvoorbeeld samen met ketenpartijen, ondernemers en kennisinstituten. Daarnaast maken we gebruik van de Commissie Landelijk Gebied¹³. De Commissie heeft tot taak het voeren van overleg over en het gevraagd en ongevraagd advies uit te brengen aan Gedeputeerde Staten over de uitwerking en uitvoering van het beleid op het terrein van de inrichting van het landelijk gebied, waaronder bos, landbouw, landschap, natuur, recreatie, landinrichting en water.

In grensgebieden werken we samen met de andere provincies, het Rijk en voor bijvoorbeeld het Bargerveen ook met Neder-Saksen.

Voor de governance op provinciaal niveau voorzien we op dit moment geen noodzakelijke wijzigingen op het gebied van governance en bezoldiging.

Werken vanuit acht deelgebieden

We hanteren voor de aanpak TLGD de governance structuur zoals deze in het Programma Natuurlijk Platteland is neergezet. Dat betekent dat we werken met de structuur van acht deelgebieden, elk met een eigen bestuurlijke adviescommissie en sommigen met een werkgroep grond:

1. Drentsche Aa [bestuurlijke adviescommissie](#)
2. Noordwest-Drenthe [bestuurlijke adviescommissie](#)
3. Zuidwest-Drenthe [bestuurlijke adviescommissie](#)
4. Oude Diep [bestuurlijke adviescommissie](#)

---

¹³ [Instelling en reglement Commissie Landelijk Gebied 2020 | Lokale wet- en regelgeving](#)

5. Hunze en Monden	bestuurlijke adviescommissie
6. Nieuwe Drostendiep	bestuurlijk overleg
7. De Reest	via BAC Zuid West Drenthe
8. Zuidoost-Drenthe	Bestuurscommissie-

De BAC's houden overzicht en coördinatie van projecten en initiatieven op regionaal niveau. Met de BAC vindt afstemming plaats op deelgebied niveau, over samenwerking, uitwerking randvoorwaarden enzovoort.

In de gebieden van de nationale parken komen veel opgaven samen. We benutten het netwerk van de partners dat samenwerkt in het Overlegorgaan. Dit is een platform waar de opgaven en de kansen en perspectieven voor het gebied samenkomen. Het Overlegorgaan van respectievelijk Drentsche Aa en Drents-Friese grensstreek, kan zorgdragen voor agendering, stimulering en samenwerking in het gebied om de opgaven te verbinden met kansen voor recreatie, vergroten van draagvlak, participatie en versterken van landschap

We verwachten dat het TLGD zal leiden tot kleine wijzigingen of aanvullingen in de samenwerking met de BAC's. Zo is de verwachting dat er in deelgebied Zuidwest bijvoorbeeld, meerdere gebiedsprocessen gaan lopen, waarbij de rol van de provincie en of prolander kan verschillen. Mogelijk insteek daarbij is om de BAC een overkoepelende (proces)regierol te geven in afstemming en advisering richting GS. Dat werken we samen met de BAC's uit in de eerste periode van 2026. Het gaat dan om de uitwerking en samenwerking in lokale deelgebieden. Het TLGD zal niet leiden tot wijzigingen in de bezoldiging voor de BAC's. Dat is reeds vastgelegd in de regelingen.

Lokale gebiedsprocessen en initiatieven

Binnen de deelgebieden gebeurt de uitvoering van opgaven in het landelijk gebied via lokale gebiedsprocessen. Deze processen zijn cruciaal voor maatwerk en participatie, maar vragen om duidelijke keuzes vanwege beperkte capaciteit, juridische obstakels en beschikbare middelen. Dit vraagt mogelijk om extra governance en bezetting namens stakeholders in gebieden met aanvullende opgaven. Inmiddels zijn er verschillende gebiedsprocessen bekend met de daarbij horende proceskosten. Hoewel gebieden uniek zijn en daarmee de proceskosten ook kunnen verschillen, zijn we als overheid verplicht om transparant te opereren, partijen zo gelijk mogelijk te behandelen en belastinggeld effectief te besteden.

We zien ook verschillende categorieën van gebiedsprocessen, zo zijn er gebieden met meervoudige opgaven met urgentie vanuit het TLGD. Daarnaast zijn er gebieden met meervoudige opgaven maar nog geen urgentie vanuit het TLGD. En er zijn gebieden met enkelvoudige opgaven. De rol van de provincie in deze verschillende categorieën kan verschillen.

Om deze rol goed te kunnen uitvoeren is het noodzakelijk om voor het samenwerken in gebieden en de bezoldiging daar van een transparante samenwerkingsvorm af te spreken. Deze bezoldiging moet in verhouding staan met de bezoldiging van de BAC's. De middelen die beschikbaar zijn gesteld door het Rijk zijn geoormerkt en zijn niet zo maar inzetbaar voor lokale gebiedsinitiatieven.

Vanuit provincie werken we een beleidskader uit voor verschillende fases van de gebiedsprocessen: initiatief, (voor)verkenning, planuitwerking en realisatie. In de initiatieffase wordt bekeken of er genoeg steun is om een gebiedsproces te starten en worden het gebied en de deelnemende partijen afgebakend. In de (voor)verkenning wordt duidelijk wat de opgave is, wat de plannen zijn van partijen in het gebied en onder welke voorwaarden deze kunnen worden uitgevoerd, hoe wordt aangesloten op reeds lopende processen in het gebied, hoe de samenwerking wordt vormgegeven, hoe de instrumentenkoffer wordt ingezet en wat de kosten zijn. Daarnaast wordt ingegaan op het overdragen van de opgedane kennis ten behoeve van toekomstige andere gebiedsprocessen. Daarna volgt de planuitwerking en de realisatie.

Om hier goede invulling aan te kunnen geven werken we de governance in de komende maanden uit in afstemming met onze partners en de BAC's. In de uitwerking kijken we ook naar de verschillen in processen en rollen. We werken de financiering verder uit en geven aan voor hoeveel initiatieven geld beschikbaar komt. Het werken in gebiedsprocessen kost geld en capaciteit. De middelen daarvoor zijn beperkt.

Samenwerking met buurprovincies en het Rijk

Om de opgaven in het landelijke gebied effectief te realiseren is afstemming en samenwerking met buurprovincies noodzakelijk. Het oplossen van de vergunningenproblematiek is zonder inzet van andere provincies simpelweg niet mogelijk. Bovendien hebben Natura2000 gebieden een externe werking waarbij provinciale grenzen niet relevant zijn. In sommige gevallen strekken de Natura2000-gebieden zich uit over meerdere provincies tegelijk, zoals het Fochteloerveen of Drents Friese Wold. Provincies zijn van elkaar en van het Rijk afhankelijk.

Provinciaal beleid kan wel verschillen. De keuzes die provinciale besturen maken, kunnen om diverse redenen anders zijn dan in de provincie naast ons. Dat kan bijvoorbeeld betekenen dat een bedrijf aan de ene kant van de grens een subsidie kan aanvragen, die zijn buurman in een andere provincie niet kan aanvragen. We streven er naar die verschillen niet te groot te laten zijn. Het moet uitlegbaar zijn en niet leiden tot te grote verschillen in het realiseren van de opgave voor het landelijke gebied rond provinciale grenzen.

Onderstaande activiteiten voeren we momenteel uit.

- Afstemming op provinciaal niveau met Friesland, Groningen, Overijssel en het Rijk op verschillende momenten.
- Gebruik van samenwerkingsplatforms, zoals de *Werkplaats voor Landbouw en Natuur*.
- Interprovinciale afstemming bij natuurgebieden, bijvoorbeeld voor Natura 2000-opgaven.
- Thematische samenwerking op onderwerpen zoals:
  - Doelsturing IPO_LVVN
  - Agrarisch natuurbeheer (ANB)
  - Innovatie in landbouw
  - Water en natuur
- Landbouwfstemming via NOLG (*Noordelijk Overleg Landelijk Gebied*).
- Gezamenlijke maatregelen in Noord-Nederland via het *Samenwerkingsverband Noord-Nederland* (bijvoorbeeld het project “laaghangend fruit”).

De volgende punten werken we de komende tijd uit:

- Harmonisatie van kaders in grensgebieden om verschillen tussen provincies te beperken.
- Gelijkwaardige afspraken in uitvoering, zoals:
  - Inzet van procesgeld
  - Kostencompensatie voor deelname aan gebiedsprocessen
- Gestructureerde kennisdeling met buurprovincies:
  - Ambtelijk en tussen lokale gebieden
  - Over pilots, monitoring en meetmethoden
- Uitbreiding van samenwerking:
  - Naast “laaghangend fruit” ook op doelsturing en andere thema’s
- Inventarisatie van verbeterkansen:
  - Via bestaande of nieuwe verbanden, zoals *Hart van het Noorden*.

Samenwerking met Drentse gemeenten en waterschappen

Gemeenten zijn belangrijke partners in het realiseren van opgaven in het landelijke gebied. Zo dragen gemeenten bij aan stikstofreductie met projecten voor verschoning van verkeersbewegingen of verduurzamen van bedrijven en woningen.

Daarnaast zijn er programma’s die bijdragen aan de biodiversiteit in en om steden en dorpen. In het landelijke gebied ontwikkelen ook gemeenten plannen voor andere functies bijvoorbeeld voor woningbouw, bedrijventerreinen, mobiliteit of recreatie en zijn daarvoor soms actief op de grondmarkt.

Gemeentes zijn daarom ook onmisbaar in een gebiedsgerichte aanpak, waarin voor lokale gebieden alle lopende en toekomstige plannen in kaart worden gebracht.

De bestaande samenwerking met waterschappen zetten we voort.

7. MONITORING EN BORGING

Er wordt op verschillende schaalniveaus al veel gemonitord. Lokaal, provinciaal, landelijk en Europees. Daarnaast vindt er veel monitoring plaats op verschillende thema's; natuur, waterkwaliteit, stikstof. Voor water en natuur zijn er monitoringsprogramma's beschikbaar die ook nog worden uitgebreid de komende jaren. In deze strategie voegen we daar niet iets aan toe.

Voor stikstof is die provinciale monitoring nog niet volledig. Maatregelen die landelijk worden uitgevoerd en worden gemonitord worden niet altijd gedeeld met de provincies waarin ze plaatsvinden. We werken er aan om dit te verbeteren, maar dat kost tijd. Ook voor de monitoring geldt dat we nu doen wat mogelijk is, en tegelijk werken aan het uitbouwen van een goed monitoringsprogramma.

Voor stikstof geldt dat in Drenthe een aantal onderdelen gemeten, geregistreerd en of gemonitord wordt. In de emissieregistratie is voor de provincie Drenthe aangegeven welke emissie geregistreerd zijn. Om de voortgang van de emissiereductie in Drenthe in beeld te houden maken we gebruik van deze emissieregistratie. Deze registratie loopt altijd ongeveer 2 jaar achter. We maken ook gebruik van de tool die inzicht geeft in de herkomst van emissies [DASHview: Dashboard stikstofdepositie herkomst](#).

We bouwen het inzicht in de emissiereductie daarom de komende jaren uit. We gebruiken daarvoor de gegevens uit de gecombineerde opgave. Daarnaast zal de monitoring van de uitgevoerd maatregelen verbeterd worden. Deze verbeteringen zullen in de volgende versie van de realisatiestrategie zijn uitgewerkt.

Voor concentraties en deposities geldt dat wat er in Drenthe wordt gemeten of geregistreerd niet perse uit Drenthe afkomstig is. Het is theoretisch mogelijk dat er een dalende lijn van emissies in Drenthe plaatsvindt, maar door stijgingen elders dit niet terug te zien is in concentratie en depositiemetingen. Deze metingen geven, met alle onzekerheden die hier mee samenhangen, een beeld van een trend. Voor ammoniak wordt de concentratie in de lucht gemeten op 22 meetpunten in 6 Natura2000 gebieden. In deze gebieden wordt maandelijks gemeten. Voor Drenthe gaat dit om de gebieden: [Drentsche Aa](#), [Fochteloërveen](#), [Drents-Friese Wold](#), [Dwingelderveld](#), [Mantingerzand](#), [Bargerveen](#). Daarnaast staat in Drenthe één van de drie landelijke meetpunten voor droge depositie. [Droge Depositie metingen Ammoniak - Bargerveen | RIVM](#). Deze gegevens gebruiken we om trends in beeld te krijgen. Daarnaast maken we gebruik van Aeries Monitor voor de Natura2000 gebieden in Drenthe.

Ook is er een meetpunt in Drenthe van het landelijk meetnet luchtkwaliteit in Valthermond-Noorderdiep. Dit meetpunt geeft dagelijkse metingen van stikstofoxiden en ammoniak.

We werken daarnaast aan een meetpilot in het Fochteloërveen.

Samen bij elkaar geven deze meetpunten een algemeen beeld van de trend in Drenthe. Wij werken dit verder uit in 2026

Monitoring van de effectiviteit van maatregelen:

Van de maatregelen die onder de scope vallen van dit programma is monitoring en borging van essentieel belang. Voor laaghangend en hooghangend fruit en de KPI aanpak werken we de monitoring en borging het komende jaar verder uit. In de volgende versie is dit gereed.

Voor de KPI aanpak is vanuit het maatregelenpakket geld beschikbaar gesteld voor doelsturing op gebiedsniveau, borging en de voortgang van Duurzaam Boeren Drenthe en stimulerings- en kennisprogramma voor melkveehouders, en een pilot Biodiversiteitsmonitor Akkerbouw waarin ervaring wordt opgedaan met het berekenen van KPI's voor de akkerbouw en kennisprogramma voor deelnemers. De resultaten worden door WUR opgehaald. we monitoren of de deelnemers hun eigen KPI-scores kennen en weten welke acties zij kunnen ondernemen om hun KPI-scores te verbeteren. De KPI scores worden op groepsniveau inzichtelijk gemaakt.

Een van de gebiedspilots is Veenhuizen, hier wordt gewerkt aan een pilot monitoring op basis van doelsturing. Voor de borging van doelsturing wordt in samenwerking met andere thema's de komende tijd verder gewerkt aan een voorstel om te komen tot een norm, monitoring en borgingplan.

BIJLAGE: NADERE RESULTATEN LAAG EN HOOGHANGEND FRUIT.

Op basis van die rapportage en voorgaande openstellingen trekt het NMI de volgende conclusies welke reducties er in potentie haalbaar zijn met de gesubsidieerde maatregelen :

- Lely Sphere: tot 38% reductie op bedrijfsniveau (77% in stal), maar duur en aandacht nodig voor emissie bij mesttoediening.
  - Water sproeien op vloer: ca. 35-40% reductie, maar verdubbelt mestvolume.
  - $MgCl_2$ sproeien: ca. 30% reductie, kansrijk maar kosten en mestvolume nemen toe.
  - Voeradvies (eiwitverlaging): ca. 10% reductie.
  - Meer weidegang: ca. 13% reductie.
- Minder effectieve maatregelen:
    - Mestrobot zonder water: 0% reductie.
    - Mestrobot met water: max. 5% reductie.

Tabel: Maatregel, Gemiddelde Subsidie, Reductiepotentieel en Kosten-effectiviteit*

Maatregel	Gemiddelde Subsidie (€)	Aantal Aanvragen	Reductiepotentieel (%)	Kosten per % reductie (€)
Meer weidegang	16,125	4	13	1240
Mestrobot	31.842	324	5.0	6368
Watersproeien	39.371	197	40	984
$MgCl_2$ sproeien	57.192	16	30	1906

Deelname laaghangend fruit

Locale cluster	Veehouders	Varkens	Melkkoeien	Kippen	Kalveren
Dalen	9		2750		
Hollandscheveld	4	4800	395		1550
Ansen	11		895		
Kerkenveld	10		1188	60000	
Koekange, Echten, Ruinerwold	34		3789		
Totaal	68	4800	9017	60000	1550

*berekend op basis van de openstellingen van 2023.

Nadere informatie Hooghangend fruit:

Er zijn momenteel 6 geïdentificeerde clusters (zie hoofddocument), wat is reductie potentieel plus deelnemende veehouders en dieraantallen. Daarnaast toevoegen reductie potentieel voor afzonderlijke processen: (1) aanzuren van mest versus uurverse mest/(2) strippen van digestaat/ (3) vergisten etc. Wur Rapport en Input Erik van Eekelen.

Inzetten op een integrale aanpak van dag/uur ontmesting in combinatie met vergisting en stikstof strippen levert voor de veehouderij en voor het milieu een groot perspectief; het is een grote stap om te komen tot de belangrijke maatschappelijke doelen: reductie stikstofemissie, reductie broeikasgasemissie en de energietransitie via productie van groen gas. Concreet betekenen dit een reductie in de keten van stal tot akker:

- in de rundveehouderij van 55 % ammoniak en 82 % methaan
- in de varkenshouderij 90 % ammoniak en 80 % methaan
- in de kalverhouderij 60 % ammoniak en 65 % methaan

Hiernaast dragen deze technieken bij aan andere belangrijke doelen als:

- Lagere nitraatuitspoeling door toepassing van RENURE-meststoffen
- Lagere gebruik van kunstmest door toepassing van bewerkte mest, inclusief RENURE-meststoffen, en hiermee een lagere CO₂-footprint van de voedselproductie en een lagere afhankelijkheid van aardgas
- Beter sluiten van kringlopen op zo klein mogelijke schaal, onder andere door toepassing van bewerkte mest en RENURE-meststoffen
- Door groen gas te produceren verdeeld over het land draagt het bij aan het verdienpotentieel in de lokale economie, een goede spreiding in het aardgasnetwerk en zorgt voor een duurzame invulling van de toekomstige energiemix.

De combinatie van het (1) aanzuren van de mest gevolgd door (2) het vergisten in monomestvergister en als het laatste (3) het strippen van het digestaat kan een potentiële ammoniakreductie geven van tussen de 40-70% geven. Deze potentiële resultaten zijn nog niet geborgd.